

- гіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. – Харків: ХДАДМ, 2009. – № 1. – С.69-72.
6. Іонова О.М. Фактори ризику здоров'я сучасних школярів / О.М. Іонова // Актуальні питання навчання та виховання особистості: зб. наук. статей. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2008. – С.27-38.
  7. Іонова О.М. Управління процесами здоров'язбереження школярів вальдорфської школи / О.М.Іонова, О.В.Гресь // Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2014. – Вип. 46. – С.269-276.
  8. Іонова О.М. Салпотогенетичний підхід до підготовки майбутніх педагогів / О.М.Іонова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. – Харків: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2015. – № 2. – С.34-42.
  9. Конаржевський Ю.А. Менеджмент і внутрішньшкільне управління / Ю.А. Конаржевський. – М.: Центр «Педагогический поиск», 2000. – 224 с.
  10. Павлотенков Є.М. Основи управління школою / Є.М. Павлотенков, В.В. Крижко. – Х.: Основа, 2006. – 176 с.
  11. Педагогіка здоров'я: [великий енциклопедичний словник з екологічної, валсологічної та інклюзивної освіти] / за заг. ред. М.К.Подберезького та Ю.Д.Бойчука. – Харків: ХДАФК, 2013. – 434 с.
  12. Пікельна В.С. Управління школою: у 2-х ч. / В.С. Пікельна. – Харків: Основа, 2004. – Ч.1. – 112 с.
  13. Поташник М.М. Управление развитием школы / М.М. Поташник, В.С. Лазарева. – М.: Академия, 1995. – 191 с.
  14. Хрыков Е.Н. Теоретические основы внутришкольного управления / Е.Н. Хрыков. – Луганск: Альма Матер, 1999. – 118 с.
  15. Шамова Т.И. Управление образовательными системами: [учебное пособие для студ. педагог. ВУЗов] / Т.И.Шамова, Т.М.Давиденко, Г.Н.Шибанова; под ред. Т.И.Шамовой. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 384 с.

УДК 378. 370.013

Грицай С.М.

ПІДГОТОВКА ВИКЛАДАЧІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розкрито політичну культуру як важливу складову громадянського становлення особистості. Акцентовується увага на необхідності формування й розвитку політичної культури в майбутніх учителів й готовності їх до формування зазначеної культури в учнівській молоді. Автором стверджується, що необхідною умовою успішного формування політичної культури майбутніх учителів є професійна готовність викладацького корпусу для здійснення цього процесу. Розкрито напрями, конкретизовано форми і методи навчально-методичного забезпечення підготовки викладачів вищого навчального закладу до формування політичної культури майбутніх учителів. Зроблено висновок, що важливими в підготовці педагогів до формування політичної культури студентів є визначення власної громадянсько-політичної позиції, стимулювання до самоосвіти і професійного зростання.

Ключові слова: майбутній учитель, викладач, політична культура, формування, професійна підготовка, форми, методи.

Грицай С.М. Подготовка преподавателей к формированию политической культуры будущих учителей

В статье раскрыта политическая культура как важную составляющую общественного становления личности. Акцентируется внимание на необходимости формирования и развития политической культуры в будущих учителях и готовности их к формированию данной культуры ученической молодежи. Автором утверждается, что профессиональная готовность преподавательского состава к внедрению этого процесса есть необходимым условием формирования политической культуры будущего учителя.

Раскрыто направление, конкретизировано формы и методы научно-методического обеспечения подготовки преподавателей высшего учебного заведения к формированию политической культуры будущих учителей.

Сделано вывод, о том, что важным в подготовке педагогов к формированию политической культуры студентов есть определение собственной общественно-политической позиции, стимулирование к самообразованию и профессиональному росту.

Ключевые слова: будущий учитель, преподаватель, политическая культура, формирование, профессиональная подготовка, формы, методы.

Grytsay S.M. Teachers' Training to Formation of Political Culture of Future Teachers

The article deals with political culture as an important part of civil identity formation. The necessity of formation and development of political culture of future teachers and their willingness to form it in students is revealed. The necessary condition for successful formation of political culture of future teachers is the professional readiness of teaching staff to implement this process. Directions, forms and methods of educational and methodological support of teachers' training of higher educational establishment to formation of political culture of future teachers are specified. It is concluded that important factors during teachers' training process in formation of political culture of students are: determination of their own citizenship and political position, stimulation of self-education and professional growth.

Keywords: future teacher, teacher, political culture, formation, training, forms, methods.

Постановка проблеми. В умовах переходу до дійсної демократії, реальної участі народу в прийнятті політичних рішень, багатопартійності і плюралізму думок зростає потреба формування в молодого покоління всебічної політичної освіченості, гнучкого політичного мислення, навичок суспільно-політичної діяльності, тобто формування в молоді політичної культури. Політична культура є надзвичайно вагомим чинником у житті суспільства, що безпосередньо впливає на різні сфери його існування: на розвиток всієї політичної системи в країні, на партійну структуру та зрілість політичних сил, їх спроможність реально змінювати перебіг суспільних процесів і визначати вектор їх розвитку.

Сьогодні не існує іншого суспільного інституту, який міг би виконати завдання підвищення політичної культури

належним чином більш якісно і продуктивно, ніж інститут освіти. Перед сучасним учителем, викладачем вищої школи постає важливе завдання сформувати в молодого покоління комплекс особистих якостей характеру, найважливіших людських почуттів, які б спонукали особистість до позитивних дій і вчинків громадянина, до прояву високої соціально-політичної активності.

Вирішити ці завдання в змозі тільки соціально зрілий педагог з яскраво вираженою громадянською, суспільно-політичною спрямованістю, здатний ефективно вирішувати питання морального, громадянсько-політичного виховання молодих поколінь. Закономірно постає питання про формування в майбутнього вчителя політичної культури як важливої складової його професійної підготовки.

Водночас в процесі пілотажного дослідження було з'ясовано, що проблема формування політичної культури майбутніх учителів у педагогічних ВНЗ вирішується на недостатньому рівні: у освітньому процесі замало уваги приділяється політичному змісту підготовки майбутніх учителів, певна частина викладачів не мають чітко визначеної громадянської позиції, значна кількість педагогічних працівників, викладачів (особливо тих, хто не працює на кафедрах суспільних наук) мають недостатній рівень політичної культури та готовності до формування політичної культури студентів.

Отже, у системі вищої педагогічної освіти мають місце суперечності, які вимагають нагального усунення, а саме: між необхідністю виховання політично зрілої молоді та недостатньою підготовленістю педагогічних кадрів до його здійснення; між наголошенням на пріоритетності виховання майбутнього вчителя як педагога-громадянина та низьким рівнем політичної культури студентів педагогічних вищих навчальних закладів; між необхідністю формування політичної культури майбутнього вчителя і нерозробленістю методологічних і теоретико-методичних засад забезпечення цього складника професійно-педагогічної готовності майбутнього педагога.

Аналіз останніх досліджень. Серед сучасних наукових праць, присвячених цій проблемі формування політичної культури майбутніх учителів, слід відзначити колективну монографію В. Бебика, М. Головатого та В. Ребало, у якій розглядаються особливості та шляхи формування політичної культури сучасної молоді в контексті історичної місії, генези української нації. Вихованню політичної культури старшокласників присвячені дослідження В. Абушика, В. Пряникової, О. Волкова, Е. Зеленова, С. Ткачова. Проблеми формування політичної культури учнівської молоді присвячені науковій праці Ю. Абабкова, С. Абдокова, О. Адаменко, О. Внукової, Н. Гедікової, І. Жадана, С. Кисельова, О. Кисельової, С. Рябова. Утім питання формування політичної культури молоді в нових історичних умовах досліджено недостатньо. Не знайшла достатнього висвітлення в сучасних дослідженнях і проблема підготовки викладачів педагогічних вишів до розв'язання зазначеної проблеми.

Мета статті – розкрити напрями, форми і методи навчально-методичного забезпечення підготовки викладачів вищого навчального закладу до формування політичної культури майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. Із метою визначення навчально-методичного інструментарію нами було проведено анкетування, бесіди з викладачами, здійснено аналіз планів виховної роботи на рівні університету і академічних груп, вивчення досвіду роботи педагогічних працівників з політичного виховання студентів, які безпосередньо брали участь у роботі для формування політичної культури майбутніх учителів.

На основі проведених досліджень підготовку викладачів до формування політичної культури майбутніх учителів здійснювали в таких напрямках:

- визначення стратегії, що забезпечує активізацію громадянсько-політичної позиції викладачів, та професійної компетентності викладачів щодо формування політичної культури майбутніх учителів;
- підвищення професійного інтересу суб'єктів навчально-виховного процесу університету до проблеми формування політичної культури студентів;
- надання методичної допомоги викладачам, озброєння їх знаннями, вміннями та навичками, необхідними для формування політичної культури майбутніх учителів;

- заохочування викладачів до впровадження в навчально-виховний процес розробленої моделі формування політичної культури майбутнього вчителя.

Успішність виховання майбутніх учителів, у тому числі формування їх політичної культури, значним чином залежить від громадянсько-політичної позиції та моральних якостей тих, хто займається цією справою. Саме індивідуальні якості викладача часто позначаються на результатах його діяльності.

Студенти співвідносять власні громадянсько-політичні позиції з відповідними позиціями викладачів, і якщо їх збіг зафіксовано, особистість викладача стає для них значущою та референтною. Разом із тим студенти добре розрізняють, де педагог просто транслює матеріал з відповідною громадянсько-політичною наповненістю, а де він виступає з власною особистою громадянською позицією. Щоб збіг подібних орієнтацій між студентами та педагогом легше відбувався, ми намагалися усувати розбіжності між трансльованими викладачем поняттями і особистою громадянсько-політичною позицією. Викладач повинен сам бути глибоко переконаним у тих істинах, які він пропагує. Якщо, наприклад, він розповідає студентам про переваги життя в незалежній демократичній державі або про переваги політичного плюралізму, він сам повинен глибоко в це вірити.

З огляду на це у розробленій нами програмі підготовки викладачів до формування політичної культури студентів було закладено роботу з активізації громадсько-політичної позиції викладачів.

Результати опитування допомогли визначити зміст роботи щодо активізації громадянсько-політичної позиції викладачів, яка здійснювалась шляхом:

- оволодіння вміннями здійснювати інтегративний, міжпредметний підхід до завдань громадянсько-політичного виховання майбутніх учителів;
- стимулювання викладачів постійно підвищувати свій професійний рівень, добирати програми, навчальні посібники, створювати методичне забезпечення викладання навчальних предметів, наповнювати їх змістом, спрямованим на зміцнення громадянської позиції і політичної зрілості студентів;
- залучення до здійснення моніторингу громадянсько-політичної позиції студентів із метою своєчасного виявлення проблем і виховного впливу на політичну свідомість і соціальну активність майбутніх учителів;
- підвищення правової компетентності викладачів.

Теоретико-методична підготовка викладачів включала ознайомлення з різноманітними діагностичними, розвивальними і корекційними методиками, з технологіями здійснення політичного виховання студентів.

У процесі педагогічної підготовки викладачів особлива увага приділялась плануванню навчально-виховного процесу і його здійсненню в умовах педагогічного університету, визначенню виховних цілей і завдань з формування політичної культури майбутніх учителів, можливостям навчального процесу щодо вирішення досліджуваної проблеми, залученню студентів до різних видів позааудиторної роботи та участі в органах самоврядування, створення широкої мережі гуртків і клубів, котрі б відповідали інтересам і нахилам майбутніх учителів, вибору доцільних форм і методів роботи, діагностуванню і фіксації результатів формування політичної культури студентів, а також моделюванню і коригуванню виховних програм, технологій і методик, що використовуються в процесі роботи.

Одним із важливих завдань було сформувати професійний інтерес, позитивне ставлення викладачів до формування політичної культури студентів, що передбачало формування позитивних мотивів і цінностей професійної

діяльності, усвідомлення значущості політичної культури як професійної якості вчителя. Вирішення цього завдання вирішували шляхом:

- організації широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи;
- впровадження системи заохочувальних заходів.

Інформаційно-роз'яснювальна робота проводилася головним чином на науково-методичних семінарах при кафедрах, на засіданнях Інституту кураторів, у "Школі молодих кураторів". Плідним виявилось залучення до цієї роботи працівників бібліотек, лаборантів кафедр, які надавали інформацію про нові надходження до бібліотеки, представляли вибірку статей з періодичних видань з проблеми нашого дослідження.

Особлива увага приділяється в роботі з молодими кураторами і викладачами, яких переконували в необхідності виховної складової у професійній підготовці майбутнього вчителя, зокрема формуванню політичної культури студентів, її значущості для майбутньої професійно-педагогічної діяльності сьогоденних студентів. Молоді викладачі і куратори із зацікавленістю поставилися до запропонованих змін у навчально-виховному процесі.

На факультетах були організовані і працює "Служба методичної допомоги", завданнями яких було підвищення рівня професійної компетентності педагогічного колективу шляхом надання консультацій, методичних порад, надання психолого-педагогічної підтримки.

Також на кафедрі загальної педагогіки було введено посаду консультанта, який надавав у разі необхідності допомогу учасникам експерименту.

Для стимулювання і заохочування викладачів до активізації педагогічної діяльності, спрямованої на формування політичної культури студентів у ході експериментальної роботи було вжито таких заходів: винесення подяки, нагородження грамотою; виявлення та підтримка ініціативних педагогів; відображення здобутих результатів дослідження у формі науково-методичних праць; висвітлення досвіду кращих вихователів на сторінках університетської газети "Учитель"; створення можливостей для прояву лідерських якостей, самостійності, ініціативності у молодих кураторів.

Оволодіння педагогами необхідними теоретичними знаннями з формування політичної культури студентів відбувалось насамперед через методичні об'єднання викладачів, молодих кураторів, керівників гуртків і клубів.

Опитування викладачів вказали на необхідність організації й проведення спеціальних занять із ознайомлення з теоретичними основами формування політичної культури, що передбачало введення відповідного спецкурсу для суб'єктів освітнього процесу (викладачів, кураторів, інших вихователів) "Формування політичної культури майбутнього вчителя".

На кафедрах університету було проведено науково-методичний семінар "Формування політичної культури майбутнього вчителя", проведення якого сприяло формуванню позитивної мотивації до розв'язання поставленої проблеми, підвищенню рівня теоретичної складової професійної компетентності викладачів, активізувало їхню самостійну діяльність.

Засвоєння теоретичного матеріалу, усвідомлення викладачами значущості формування політичної культури майбутнього вчителя систематично відбувалося під час засідань Інституту кураторів, на заняттях у "Школі молодого куратора", у ході яких застосовували проблемні бесіди, дискусії, ділові ігри, "мозкові атаки", інші активні форми і методи.

Як свідчить аналіз отриманих даних за допомогою різних діагностичних методів і методик, комплексне застосування вищезазначених форм і методів роботи значно під-

вищило рівень готовності викладачів до формування політичної культури майбутніх учителів.

Висновки. Політична культура є важливою складовою громадянського становлення особистості, займає визначне місце в соціально-професійній діяльності вчителя, тому очевидними стають потреби сьогоденних студентів – майбутніх учителів – у належному рівні розвитку політичної культури й у готовності до її формування в учнівській молоді. Необхідною умовою успішного формування політичної культури майбутніх учителів є професійна готовність викладацького корпусу для здійснення цього процесу. Важливими в підготовці педагогів до виховної діяльності є об'єктивна оцінка власних зусиль і можливостей у формуванні політичної культури студентів тими чи іншими педагогічними засобами, визначення власної громадянсько-політичної позиції, стимулювання до самоосвіти і професійного зростання, роз'яснення ролі і значущості формування політичної культури в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя.

Список використаних джерел:

1. Абабков Ю. Н. Некоторые особенности формирования политической культуры студентов индустриально-педагогического факультета / Ю. Н. Абабков // Политическая культура учителей и учащейся молодежи: опыт формирования и теоретические проблемы : межвуз. сб. науч. трудов. — СПб : Образование, 1991. — С. 88 — 92.
2. Аблоков С. А. Общество. Политика. Студент / С. А. Аблоков. — Ростов н/Д : Изд-во Рост. ун-та, 1992. — 84 с.
3. Адаменко О. В. Формування демократичної культури особистості як об'єкт педагогічних досліджень // Політична культура: теорія, проблеми, перспективи. — К.: Вид. ПАРАПАН, 2004. — С. 156-161.
4. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді / В. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребало. — К.: А.Л.Д., 1996. — 112 с.
5. Введенский В. Н. Педагогическая профессия как социальный институт / В. Н. Введенский // Педагогика. — 2006. — №2. — С. 59 — 65.
6. Використання інтерактивних технологій навчання в професійній підготовці майбутніх учителів [Н.Побірченко (ред.)]. — К.: Науковий світ, 2003. — 138 с.
7. Впуква О. П. Формування політичної культури майбутніх педагогів професійно-технічних навчальних закладів як педагогічна проблема // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2003. — № 1. — С. 59-69.
8. Волик Л. Полікультурне суспільство як вид політичної субкультури / Лариса Волик // Шлях освіти. — 2006. — № 4. — С. 6 — 10.
9. Гедікова Н. П. Політична соціалізація особистості в період демократизації українського суспільства : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук / Н.П. Гедікова. — Одеса, 1999. — 18 с.
10. Политическая культура учителей и учащейся молодежи: опыт формирования и теоретические проблемы: межвуз. сб. науч. трудов. — СПб: Образование, 1991. — 126 с.
11. Політична культура демократичного суспільства: стан і перспективи в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 26-27 лютого 1998 р. — К.: Гнозис: Ін-т соціал. та політ. психології АПН України, 1998. — 224 с.
12. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні: Аналіз. звіт / [І. Жадан, С. Кисельов, О. Кисельова, С. Рябов; Ін-т громад. освіти НАУКМА]. — К.: Тапдем, 2004. — 79 с.
13. Політологія у запитаннях і відповідях: Навч. посіб. / За заг. ред. К. М. Левківського. — К.: Вища шк., 2003. — 263 с.
14. Радул В. Соціальна зрілість особистості / Валерій Радул // Рідна школа. — 2007. — № 4. — С. 3 — 6.
15. Савченко О. Я. Удосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів у контексті модернізації шкільної освіти / О. Я. Савченко // Науковий вісник Миколаївського державного університету. — Вип. 12. Педагогічні науки : зб.наук. праць. — Т. 1. — 2006. — С. 22 — 36.